

УДК 639.3/351.82

Шепелєв С.С.

*здобувач кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України***ПОЗИЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА
У СВІТОВОМУ КОНКУРЕНТНОМУ ПРОСТОРИ: ГЛОБАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ****POSITIONING DOMESTIC FISHERIES
IN THE WORLD COMPETITIVE SPACE: GLOBAL PERSPECTIVES****АНОТАЦІЯ**

У статті доведено, що світові тенденції зменшення обсягів добування водних ресурсів спонукають саме до нової моделі функціонування галузі. Запропоновано методичні підходи до підвищення конкурентоспроможності рибного господарства як складової частини аграрного сектора в умовах глобалізації.

Ключові слова: рибне господарство, конкурентоспроможність, ринок, риба, аграрний сектор, водний об'єкт, реалізація, інвестиції, оренда.

АННОТАЦИЯ

В статье доказано, что мировые тенденции уменьшения объемов добычи водных биоресурсов и увеличение продукции аквакультуры побуждают к созданию новой модели функционирования рыбного хозяйства. Предложены подходы к повышению конкурентоспособности отрасли в контексте функционирования рыбного хозяйства как составляющей аграрного сектора экономики в условиях глобализации.

Ключевые слова: рыбное хозяйство, конкурентоспособность, рынок, рыба, аграрный сектор, водный объект, реализация, инвестиции, аренда.

ANNOTATION

It is proved that the global trend of reduction of volumes of extraction of water biological resources and the increase of aquaculture products, to encourage the creation of a new business model for fisheries. In the methodical plan the proposed approaches to improve the competitiveness of the industry in the operation of the fisheries as a component of the agricultural sector in the context of globalization.

Keywords: fisheries, competitiveness, market, fish, the agricultural sector, water bodies, sales, investments, rentals.

Постановка проблеми. Коли ми говоримо про розвиток товарного рибогосподарського виробництва та, відповідно, збільшення споживання риби населенням, ми маємо на увазі здоров'я українців. Ураховуючи світові тенденції зменшення обсягів добування водних біоресурсів та натомість збільшення продукції аквакультури, необхідно створити нову модель функціонування рибного господарства, яка б відповідала суспільним, економічним, екологічним вимогам та сприяла розвитку всіх напрямів рибного бізнесу, особливо малого та середнього, зростанню рівня конкурентоспроможності. Отже, вивчення та дослідження питань сучасного позиціонування вітчизняного рибного господарства у світовому конкурентному просторі є актуальним та практично необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пропозиції щодо виділення перспективних заходів здійснення сучасної і нової аграрної політики обґрунтовано в наукових доробках учених:

С. Кваші [1; 13], А. Діброви [3], М. Хорунжого [3], Н. Коробової [4] та ін. Значну увагу проблемам рибного господарства приділили увагу такі науковці, як: Н. Вдовенко, Ю. Шарило, М. Федоренко, В. Герасимчук [6–12]. Проте подальшого поглибленого вивчення та дослідження потребують питання позиціонування вітчизняного рибного господарства у світовому конкурентному просторі.

Мета статті полягає у запропонованні підходів до підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного рибного господарства у світовому просторі в контексті функціонування рибного господарства як складової частини аграрного сектора економіки в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вирішенні білкової проблеми, яка набула планетарного масштабу, звичайно, важливу роль відіграє риба. Крім повноцінних білків, що мають майже всі незамінні амінокислоти, м'ясо риби містить ліпіди, ферменти, біологічно активні речовини і мікроелементи (калій, кальцій, фосфор, магній, залізо та ін.) у достатній для потреб людини кількості. Всі ці речовини сприяють покращенню здоров'я та подовжують тривалість життя людини. За загальним вмістом білка у м'язах риба майже не поступається основним видам свійських тварин, але переважає останніх за рівнем його перетравності в організмі людини. Дослідження вчених довели, що введення м'яса товстолобиків, навіть у консервованому вигляді, до раціону людей, хворих на гіпертонію, сприяло зниженню у них артеріального тиску і зменшувало вміст холестерину в крові. Позитивний ефект учені пояснюють специфічним співвідношенням у м'ясі товстолобиків омега-3-поліненасичених жирних кислот, що є наслідком особливостей харчування цих риб. Кількісний вміст у спожитій рибі омега-3-поліненасичених жирних кислот обернено пропорційний частоті виникнення серцево-судинних захворювань.

Рибогосподарських комплексів тісно пов'язаний із використанням водних об'єктів як для рибальства, так і для аквакультури. В аквакультурі можуть використовуватися: водні об'єкти; спеціалізовані рибогосподарські технологічні водойми; частини водних об'єктів

(для розміщення садкових господарств); акваторії (водний простір) морських вод (для здійснення марікультури); площадки з установками замкненого водопостачання. В умовах економічної кризи в даний час більшою мірою застосовується екстенсивна, або випасна, аквакультура, що значно зменшує собівартість риби та рибної продукції.

Проблеми, що гальмують розвиток рибної галузі, загальновідомі і не відрізняються від негараздів інших секторів української економіки: неефективна система державного управління, занадто зарегульоване виробництво та фінансове навантаження на суб'єктів господарювання і, як наслідок, відсутність інвестицій. виправлення ситуації слід розпочати з інвентаризації активів, а саме встановити дієву систему контролю над використанням рибогосподарських водних об'єктів. До цього часу держава не мала змоги відслідковувати ефективність використання водойм, і це є головним фактором «тінізації» рибного господарства, тому виведення виробництва риби та рибної продукції з «тіні» є першочерговим завданням. Для цього потрібно впровадити в практику розроблений план реформ рибної галузі, який Держрибагентство України рік тому презентувало широкому загалу. Основні напрями реформ: спрощення процедури отримання суб'єктами рибогосподарського комплексу дозвільних документів; заходи, що забезпечать прозору та ефективну роботу органів державної влади; запровадження системи дистанційного моніторингу використання рибогосподарських водних об'єктів; створення ринкової інфраструктури для реалізації рибної продукції та контролю її якості; відновлення повноцінного фінансування рибогосподарської науки, селекції та інших небізнесових напрямів, у тому числі за рахунок інвестицій. Ці заходи мають вирішити два стратегічних завдання: вивести рибний бізнес із тіні та підвищити її інвестиційну привабливість.

За рік роботи Держрибагентства України вдалося виконати частину запланованих завдань, а саме: створено нормативно-правову основу для ведення рибогосподарської діяльності у сфері аквакультури; напрацьовано механізми спрощення процедури надання в оренду рибогосподарських водних об'єктів; розпочато створення Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) – новітньої системи обліку водойм; напрацьовано механізм зменшення податкового навантаження на суб'єктів аквакультури; напрацьовуються ринкові механізми регулювання реалізації рибної продукції за прикладом «рибних бірж». Також, як показали дослідження, з 1 січня 2016 р. набрали чинності п'ять постанов Кабінету Міністрів України, якими Держрибагентство фактично завершило формування механізму реалізації норм Закону України «Про аквакультуру». Таким чином, нормативне поле рибогосподарської діяльності у сфері аквакультури фактично створене.

Відповідно до Закону України «Про аквакультуру», підставою для ведення діяльності у сфері аквакультури є документ, що посвідчує право оренди або власності на водний об'єкт або земельну ділянку, на якій розташоване рибогосподарське устаткування (наприклад, УЗВ). Відповідно до ч. 4 ст. 15 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 979 затверджено Порядок ведення Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин). Реєстр створюється для інформаційного забезпечення моніторингу сучасного стану, планування, організації і здійснення заходів щодо охорони водних біоресурсів, їх раціонального використання та відтворення, контролю над одержанням достовірної інформації про обсяги виробництва риби та рибної продукції, контролю над цільовим використанням водних об'єктів. Також доцільно було б включити електронну систему Реєстру до національного рибогосподарського ресурсу. Функціонально електронна система Реєстру складається з трьох основних блоків: а) інтерактивної електронної карти; б) інформаційного блоку для загального огляду; в) блоку службової інформації. Відпо-

Таблиця 1
Водний фонд Київської області
станом на 01.01.2017

№ з/п	Районна державна адміністрація	Загальна кількість, шт.	Загальна площа, га
1.	Бариськівська	10	87,8136
2.	Білоцерківська	58	1594,6752
3.	Богуславська	65	430,34
4.	Бориспільська	37	1270,2037
5.	Бородянська	9	58,8265
6.	Броварська	3	10,591
7.	Васильківська	63	751,1247
8.	Вишгородська	11	1689,44
9.	Володарська	43	571,5209
10.	Згурівська	6	189,5806
11.	Іванківська	20	1072,4591
12.	Кагарлицька	86	528,8305
13.	Київо-Святошинська	13	23,2085
14.	Макарівська	99	1380,2031
15.	Миронівська	10	118,2333
16.	Обухівська	13	129,24
17.	Переяслав-Хмельницька	3	227,1348
18.	Поліська	1	9,0509
19.	Рокитнянська	37	336,295
20.	Сквирська	42	542,4506
21.	Ставищанська	27	349,5906
22.	Тарашанська	97	826,8687
23.	Тетіївська	51	640,2865
24.	Фастівська	26	320,9241
25.	Яготинська	5	2176,2447
	Всього	835	15317,1366

Таблиця 2

Розрахунок кількості рибопосадкового матеріалу та ставового фонду на рік

№ з/п	Вікова група	Вид риби		Водний фонд		Вартість, тис. грн.
		ГТ*	БА**	Категорія ставів	Площа, га	
1.	Личинки, млн. шт.	27	5,6	Вирощувальні I порядку	1087	130,4
2.	Цьоголітки, тис. шт.	9464,3	1964,3			6696,4
3.	Однорічки, тис. шт.	6625	1375	Зимувальні	229	4687,5
4.	Дволітки, тис. шт.	5300	1100	Вирощувальні II порядку	2667	19500

Примітка: * гібрид білого та строкатого товстолобиків; ** білий амур.

відно до Листа Київської обласної державної адміністрації від 18.02.2016 № 11-14/10780 про розгляд звернення Держрибагентства стосовно надання інформації про водні об'єкти для внесення до Реєстру, станом на 01.01.2017 одержано такі дані (табл. 1).

За даними Держводагентства України в межах Київської області налічується 3 175 ставків загальною площею 16 990 га та 62 водосховища (без Дніпровського каскаду) загальною площею 10 250 га. Усього 3 237 штучних водойм (без урахування озер, лиманів тощо). Надана районними державними адміністраціями Київської області інформація про водні об'єкти становить 26% від наявної кількості, або 56% від наявної площі водойм.

Найбільше проблем із боку суб'єктів рибного господарства викликають проблеми, пов'язані з отриманням дозвільних документів на використання водних об'єктів. Дозвільна система є найбільш зарегульованою. Все ж таки, як показує практика, вирішення цих проблеми можливе. Наприклад, Вінницькою обласною районною адміністрацією розроблений та запроваджений Порядок надання водних об'єктів в оренду. Згідно із цим Порядком, отримання та видача дозвільних документів здійснюється через систему «прозорий офіс». Для орендарів водойм запроваджено умови укладення договорів оренди водних об'єктів терміном на 20 років. Також орендарям водойм запроваджено ставку оренди землі на рівні 3% від нормативної грошової оцінки землі по області.

Запроваджені заходи значно спростили процедуру оформлення оренди водних об'єктів, збільшили надходження коштів за оренду до місцевих бюджетів, зменшили фінансове навантаження на суб'єктів аквакультури. Тому, на нашу думку, доцільно було б запровадити таку практику в усіх областях України. Однак цю проблему можна і необхідно вирішувати в спільній та ефективній співпраці різних органів державної влади. Як один із напрямів відновлення рибного господарства пропонуємо створити обласні програми розвитку рибного господарства. Наприклад, якщо проаналізувати Київську область, то це буде один із напрямів відновлення промислового потенціалу Київського та Канівського водосховищ рослиноідними та аборигенними видами риб. Рослиноідні види (білий та строкатий

товстолобики, а також їх гібрид – білий амур) культивуються практично всіма суб'єктами аквакультури і після нагулу у водосховищах стають цінними та корисними об'єктами промислового рибальства. Ціни їх реалізації найнижчі, а витрати незначні. За даними науковців, кормові ресурси дніпровських водосховищ забезпечують задовільні умови для нагулу промислового стада товстолобиків, яке може бути сформовано внаслідок щорічного вселення у водойми 34 млн. шт. дворічної молоді індивідуальною масою 120–150 г (табл. 2). Ураховуючи цінність м'яса товстолобиків, які багаті омега-3-жирними кислотами, вселення та нагул цього виду має не стільки промислове значення, скільки вирішує комплексне завдання з охорони водних ресурсів та забезпечення цінною білковою їжею.

Висновки. Таким чином, використання у практичній діяльності запропонованих підходів сприятиме подальшому підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного рибного господарства у контексті функціонування рибного господарства як складової частини аграрного сектора економіки в умовах глобалізації. Пропонуємо створити робочі групи у складі представників адміністрації, територіальних управлінь Держводагентства України, Держземагентства України та Держрибагентства України, які б опікувалися проблемами розвитку рибного господарства. Також для покращення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності рибного господарства пропонується запровадити досвід Вінницької ОДА у спрощенні процедури отримання суб'єктом рибного господарства в оренду водного об'єкту.

Отже, запропоновані підходи сприятимуть у перспективі підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняного рибного господарства у світовому просторі в контексті функціонування рибного господарства як складової частини аграрного сектора економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кваша С.М. Наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом для аграрного сектору вітчизняної економіки / С.М. Кваша // Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства : [монографія] / За ред. проф. Ю.О. Лупенко, проф. М.І. Пугачова. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2015. – 320 с.

2. Діброва А.Д. Механізм державного регулювання сільського господарства: зарубіжний досвід для України / А.Д. Діброва // Аграрна освіта та наука. – 2007. – Т. 8. – № 3–4. – С. 118–123.
3. Хорунжий М.Й. Аграрна політика : [навч. посіб.] / М.Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 1998. – 240 с.
4. Korobova N. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards / N. Korobova, N. Vdovenko // Wspolraca Europejska. – 2015. – № 3(3). – Vol. 3. – С. 23–33.
5. Вдовенко Н.М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції / Н.М. Вдовенко // Innovative solutions in modern science. – 2016. – № 4(4). – С. 3–17.
6. Вдовенко Н.М. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства / Н.М. Вдовенко, Ю.А. Хижняк // Science Rise. – 2015. – № 2/3(7). – С. 20–26.
7. Вдовенко Н.М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції / Н.М. Вдовенко // Innovative solutions in modern science. – 2016. – № 4(4). – С. 3–17.
8. Вдовенко Н.М. Роль держави в економічному і соціальному розвитку суспільства / Н.М. Вдовенко // Інноваційна економіка. – Тернопіль : Тернопільський інститут АПВ, 2011. – Вип. 3(22). – С. 249–253.
9. Вдовенко Н.М. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства в Україні / Н.М. Вдовенко // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 15–21.
10. Сучасна аквакультура: від теорії до практики : [посібник] / Ю.Є. Шарило, Н.М. Вдовенко, М.О. Федоренко, В.В. Герасимчук. – К. : Держрибагентство України, 2016. – 119 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://darg.gov.ua/files/6/11_07_suchasna_akvakultura.pdf.
11. Кваша С.М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів / С.М. Кваша, Н.М. Вдовенко // Інвестиції практика та досвід. – 2011. – № 20. – С. 7–11.
12. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 12–21.